

WOJCIECH KOSIŃSKI

Prof. dr hab. inż. arch.
 Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego
 Wydział Architektury i Sztuk Pięknych
 email: wkosinski@poczta.onet.pl

BÖHM, ALEKSANDER. 2016. „O CZYNNIKU KOMPOZYCJI W PLANOWANIU PRZESTRZENI”. KRAKÓW: WYDAWNICTWO POLITECHNIKI KRAKOWSKIEJ

**REVIEW OF THE BOOK: BÖHM, ALEKSANDER. 2016.
 “O CZYNNIKU KOMPOZYCJI W PLANOWANIU PRZESTRZENI”.
 KRAKOW: WYDAWNICTWO POLITECHNIKI KRAKOWSKIEJ**

Dziesiąta książka¹ Aleksandra Böhma znakomicie reprezentuje ten „okrągły” jubileusz autorski. Będzie najprawdopodobniej rekordzistką w cytowaniach na stronach publikacji naukowych z dziedzin badawczych i projektowych w zakresach kształtowania: architektoniczno-urbanistycznego, urbanistycznego, architektoniczno-krajobrazowego, urbanistyczno-krajobrazowego i *last but not least* planowania

przestrzennego. Znajdzie się także w podręcznych bibliotekach planistów, projektantów i studentów.

Wszystkie te dziedziny bowiem, niezależnie od większych lub mniejszych skal projektowania, i mniejszych lub większych zasięgów terytorialnych, „zasługują” na to, aby być uładzonymi bytami, nawet dziełami sztuki i cieszyć ludzi poprzez przeżycia estetyczne i artystyczne, dzięki kompozycji właśnie. Kompozycja, co widać już na mistycznej okładce książki², zmienia chaos w kosmos, a prozaicznie – zmienia nieład przestrzenny w ład przestrzenny. Dzięki niej – niezależnie czy jest to kompozycja form naturalnych, czy form skomponowanych przez człowieka czyli kulturowych – przestrzeń w percepcji obserwatora przemienia się w harmonijny krajobraz czyli obraz krainy.

Autor, świetnie znający i odczuwający harmonijną kompozycję począwszy od muzyki [Beethoven], która reprezentuje sztukę kompozycji w najczystszej i w najbardziej idealnej postaci, podobnie jak dobra poezja, którą autor książki również docenia [Auden], jest osobą w wyjątkowym stopniu umiejącą powiązać

¹ *Vide*: 1. Böhm, Aleksander. 1981. *O budowie i synergii wewnątrz urbanistycznych*. Kraków: Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej. 2. Böhm, Aleksander. 1994. *Architektura krajobrazu – jej początki i rozwój*. Kraków: Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej. 3.4.5.6.7. Böhm, Aleksander; Zachariasz Agata. 1997 – tom piąty w druku. *Landscape architecture and art of gardening. The illustrated English-Polish dictionary. Architektura krajobrazu i sztuka ogrodowa: ilustrowany słownik angielsko-polski*. Warszawa: Ośrodek Ochrony Zabytkowego Krajobrazu – Narodowa Instytucja Kultury. 8. Böhm, Aleksander. 1998, drugie wydanie 2004. „*Wnętrze*” w kompozycji krajobrazu. Kraków: Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej. 9. Böhm, Aleksander. 2007. *Planowanie przestrzenne dla architektów krajobrazu: o czynniku kompozycji*. Kraków: Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej. 10. Böhm, Aleksander. 2016. *O czynniku kompozycji w planowaniu przestrzeni*. Kraków: Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej.

² Ilustracja z okładki, stanowi również zamknięcie książki, pod numerem 296.

Aleksander Böhm

O CZYNNIKU KOMPOZYCJI W PLANOWANIU PRZESTRZENI

Kraków 2016

II. 1. Okładka

III. 1. Cover

pragmatyczne, wręcz wymierne fiskalnie walory projektowania i planowania, z równoczesnym uznaniem wartości wysokich, z kompozycją i pięknem, Witruwiańskim powabem *venustas* na czele.

Ważne jest również dla niego Oświeceniowe pojęcie (niem.) *erhaben* – (ang.) *sublime* – (pol.) wzniosły, odkryte i wprowadzone jednocześnie acz niezależnie przez dwóch wielkich rówieśnych humanistów – Niemca Immanuela Kanta (*1724) oraz Irlandczyka Edmunda Burke'a (*1729). Pojęcie to określa silne przeżycie emocjonalne na widok niezwykłego krajobrazu, niepokojącego, ale odbieranego „bez lęku”.

Można póki co przyjąć – nie tylko z racji jubileuszowego kolejnego numeru 10, ale z racji merytorycznych – iż najnowsza książka Aleksandra Böhma to jego *Summa Spatiae* (od łacińskiego *spatium* – przestrzeń) analogicznie jak „*Summa Theologiae*” Tomasza z Akwinu oraz „*Summa Technologiae*” Stanisława Lema (twórcy również ulubionego przez Aleksandra Böhma). Analizując bowiem istotę jego kolejnych książek poprzez przesłedzenie ich tytułów, przeczytanie zawartości oraz zrozumienie misji przekazywanej czytelnikom, można stwierdzić że: podmiotem pierwszej książki jest urbanistyka a przedmiotem-kształtowanie jej wnętrza; podmiotem książek nr 2 – nr 9 jest architektura krajobrazu

w różnorodnych ujęciach przedmiotowych, z tym że książka nr 9 posiada ujęcie przedmiotowe kompozycyjne. Analogiczne ujęcie przedmiotowe posiada też książka 10, jednak z tą zasadniczą różnicą, że jej podmiotem jest przestrzeń; a więc skala uniwersalna, tak szeroka na ile może być poddana procesowi kompozycji (rzeczywistej jak pierzeja ulicy, plan miasta; lub wymagowanej, jak wspomniany gwiazdozbiór na okładce).

Sam autor najbardziej klarownie objaśnienia uzasadnienie zapotrzebowania na nowe, szersze ujęcie podmiotu badań i skali swojej misji. „W okresie 10 lat, które minęły od wydania podręcznika pt. „*Planowanie przestrzenne dla architektów krajobrazu – o czynniku kompozycji*”, w polu zakreślonym wówczas tytułem – na tle elementów stałych – pojawiły się nowe zjawiska. Obserwujemy je zarówno w środowisku przestrzennym jak i społecznym. W pracy planisty wyraźniej zarysowuje się rozbieżność pomiędzy projektami racjonalnymi i kreatywnymi a propozycjami społecznie akceptowanymi. Zatem między twórcą a społeczeństwem również i w tej dziedzinie pojawia się coś, co Jean-François Lyotard nazywa *le diffèrend* – „zatargiem”³. Jego skala i przebieg w dużym stopniu zależy od poziomu kapitału społecznego.

Technika pozwala na bardziej drobiazgowo i szybsze rejestrowanie cech krajobrazu, ale nie pomaga w odpowiedzi na pytanie podstawowe dla oceny kompozycji: o estetyczną jakość widoku. Bowiem piękno rodzi się między dziełem twórcy a okiem obserwatora – w atmosferze emocji a nie matematyki. Proces ten wciąż nie jest w pełni rozpoznany a sztuka wciąż kryje tajemnice – na szczęście! Zaczem normatywna „ochrona piękna” przesuwa się w kierunku ochrony zabytków, których wartości są wprawdzie łatwiej mierzalne – ale oceny: „unikatowe”, „autentyczne”, „najstarsze”, nie mówią o „pięknie” i próżno go szukać w rejestrach konserwatorskich. Nadto „ochrona” – w planowaniu – to za mało! Równie bezsilne w tworzeniu walorów kompozycji stają reguły planistyczne i budowlane, a podejmowane na ich podstawie decyzje dotyczące ładu przestrzeni uzależnia się od coraz bardziej oddalonych od istoty sprawy wymogów administracyjnych.

W konsekwencji „piękno” w otoczeniu człowieka – w czasach demokracji i wolnego rynku – znalazło się na niepewnym gruncie populizmu i komercji. Niekiedy można to wręcz porównać do świadomości

³ Lyotard Jean-François, 1984 *Answering the Question: What is Postmodernism?*, [w:] *The Post-modern Condition: A Report on Knowledge*. Minneapolis: University of Minnesota.

uczestnika spektaklu, która *‘wykuwa się najczęściej na oślep, w mrokach najkompletniejszej ignorancji, jako wypadkowa działania cynicznej interesowności producenta i naiwnej gotowości widza’*⁴. Ale nasze gusty rozpięte są nader szeroko. Odrębnym problemem jest postępujący równolegle do „płynnej ponowoczesności”⁵ proces reorientacji zainteresowań przestrzeni realną w kierunku łatwego i szybkiego zaspokojenia potrzeb estetycznych w efemerycznej przestrzeni wirtualnej.

Dynamika tych zjawisk prowadzi niekiedy do diagnozy, iż mamy do czynienia z kryzysem *‘realu’* – a to rodzi potrzebę poszukiwania sposobów jego zażegnania. Jednym z nich może okazać się koncepcja *‘kulturyzacji planowania’*⁶. To były impulsy do napisania nowego podręcznika, opatrzonego tytułem *O czynniku kompozycji w planowaniu przestrzeni*. W tekście na czoło wysunęła się kompozycja a architektura krajobrazu wcielona została w szersze, integrujące wiele dyscyplin, tło planowania przestrzennego. Niezmienne pozostały cele: scalanie odłamków informacji dostępnych w sieci i kształtowanie poglądu na istotę sprawy⁷.

Można sparafrazować, że niniejszym recenzowany współczesny Traktat o dobrej robocie⁸, czyli Aleksandra Böhma konstruktywny bój o wartości, został doceniony przez recenzenta wydawniczego tej książki, cenionego urbanistę prof. Zygmunta Ziobrowskiego⁹. Przytoczył on w tej mierze ciekawą analogię pomiędzy współczesnym kultem techniki w planowaniu służącej analizie i programowaniu, jednakże pozbawionej kreacji piękna, a klasyczną maksymą autorstwa francuskiego uczonego Jule’a Henri’ego Poincaré (1854–1912): *„Wiedzę buduje się z faktów tak jak dom z kamienia, ale zbiór faktów nie jest wiedzą, tak jak stos kamieni nie jest domem”*¹⁰.

Walor tej maksymy odniósł recenzent także do dwóch ważnych idei zawartych w książce: o niebezpieczeństwie płynącym z przeniesienia uwagi

i emocji z przestrzeni rzeczywistej na przestrzeń wirtualną, oraz – o potrzebie kulturyzacji planowania: *„Kolejny problem dostrzegany przez Autora to „proces reorientacji zainteresowań przestrzeni realną w kierunku łatwego i szybkiego zaspokajania potrzeb estetycznych w efemerycznej przestrzeni wirtualnej”* co zdaniem Autora może prowadzić do kryzysu w „realu”. Autor ma nadzieję, że jednym ze sposobów zażegnania tego kryzysu może być *kulturyzacja planowania*. Tego także szukał Umberto Eco dochodząc do wniosku, że to *„kultura jest naszym jedynym instrumentem, który sprawia, że wiedza przestaje być bezużytecznym śmietnikiem”*¹¹. Przypomina się też inny, istotny i pesymistyczny cytat z Umberto Eco, iż: *„w epoce upadku kultury humanistycznej dzieło otwarte zamienia się w dzieło puste”*¹². W opisywanym tu kontekście można też wspomnieć, o ciekawym wykładzie kontrowersyjnego ale wybitnego ekonomisty Grzegorza Kołodki¹³ nt. najnowszych tendencji preferowanych przez elity w teorii ekonomicznej w USA; jest to ekonomia post liberalna, oparta na wartościach wysokich.

Książka na równi z imponującą jakością merytoryczną, intelektualną i misyjną – imponuje bogactwem materiału narracyjnego – tekstowego oraz ilustracyjnego. Jest to wynikiem – oprócz oczywistej wolnej woli wyboru przykładów przez autora – także faktem metodycznym sprawiającym iż autor przyjął nieograniczony zakres terytorialny, a więc wyselekcjonowane *‘casusy’* w stali globalnej, jak również nie limitowany zakres czasowy a więc całą historię ludzkiego budowania, od praczasów aglutynacji zabudowy. Wobec takiej teoretycznej pełnej otwartości autorskiej, oczywistym okazuje się fascynujący dobór jakościowy, praktyczny – konkretnych preferowanych, najistotniejszych miejsc i wydarzeń przestrzennych: komponowanych lub niekomponowanych. Ergo: książka liczy 345 stronic gęstego, wyrafinowanego intelektualnie i perswazyjnie tekstu z ilustracjami, o narracji językowej cechującej się charakterystyczną autorską komunikatywną, bezpośrednią i bezpretensjonalną swadą, atrakcyjnością sformułowań niestroniącą od paradoksów i zaskoczeń czytelnika, pomimo „żelaznej” precyzji warsztatu naukowego.

Ilustracji numerowanych jest 296, ale faktycznie zreprodukowano 574 pliki graficzne, z których wiele

⁴ Płażewski Jerzy, 1961. *Język filmu*, Warszawa. Wydawnictwa Artystyczne i Filmowe WAI F.

⁵ Bauman Zygmunt, 2000. *Ponowoczesność jako źródło cierpienia*, Warszawa: Sic!

⁶ Young Greg, 2008. *Reshaping Planning with Culture*. Oxford: Ashgate.

⁷ Böhm Aleksander, 2016. 1.1. Wprowadzenie, [w:] *O czynniku kompozycji*, op. cit.

⁸ Parafraza tytułu, *vide*: Kotarbiński Tadeusz, 1955. *Traktat o dobrej robocie*. Wrocław, Ossolineum, Zakład Narodowy Imienia Ossolińskich.

⁹ Ziobrowski Zygmunt, 2015. Recenzja wydawnicza maszynopisu książki: Böhm Aleksander, 2016. *O czynniku kompozycji w planowaniu przestrzeni*. Kraków: Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej.

¹⁰ https://pl.wikiquote.org/wiki/Henri_Poincar%C3%A9.

¹¹ Eco Umberto, 2008. *Dzieło otwarte. Forma i nieokreśloność w poetykach współczesnych*. Warszawa, W.A.B.

¹² Eco Umberto, 2011. *Cmentarz w Pradze*. Warszawa, Oficyna Literacka Noir sur Blanc.

¹³ Kołodko Grzegorz, 2016. 10 października. Wykład inauguracyjny. Kraków: Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza-Modrzewskiego.

składa się z kolejnych kilku rysunków; toteż przy dokładnym zliczeniu mielibyśmy oszałamiającą sumę jeszcze o paręset ilustracji większą. Szczęśliwie, pomimo pomniejszych formatów ilustracji, są one idealnie czytelne dzięki znakomitemu „spisaniu się” Wydawnictwa PK w zakresie jakości typograficznej. Ilość i dobór ilustracji oraz precyzyjna ich lokalizacja w tekście powodują że gęsta, trzymająca w napięciu i uwadze, zmuszająca do myślenia narracja jest w sumie lekka i przyjemna. Pomimo przytaczania niezliczonej ilości barwnych jak w kalejdoskopie (dosłownie i w przenośni) czasokresów, datowań, miejsc i przykładów, lektura non-stop utrzymuje czytelnika

na trasie świadomości iż kompozycja przestrzeni – jako wartość wysoka (por. schemat – piramida Maslow’a, przedostatnia ilustracja nr 295) – porządkuje domy, ulice, miasta, krainy i świat; oraz vice versa: nie-kompozycja rujnuje wartości i „grozi zdziczeniem”. Można to łatwo przełożyć np. na obecną sytuację planowania przestrzennego w Polsce, ale też na inne negatywne sytuacje w kształtowaniu przestrzeni, nie tylko w Polsce. Nowa świetna książka autorstwa Aleksandra Böhma, skierowana do wszystkich ludzi dobrej woli, a zwłaszcza do młodych planistów, projektantów i naukowców, stanowi ważny krok w kierunku poprawiania tej sytuacji.

REVIEW OF THE BOOK: BÖHM, ALEKSANDER. 2016. “O CZYNNIKU KOMPOZYCJI W PLANOWANIU PRZESTRZENI”. KRAKÓW: WYDAWNICTWO POLITECHNIKI KRAKOWSKIEJ

The tenth book¹ by Aleksander Böhm excellently fits into his “round” authorial jubilee. It is probably going to be a record-holder in terms of citations on the pages of scientific publications from fields of research and design related to: architectural and urban design, urban design, architectural and landscape design, urban and landscape design, as well as, last but not least, spatial planning. It will be found on the bookshelves of planners, designers and students.

All of these fields, regardless of the higher or lower scales of design, larger or smaller territorial ranges, “deserve” to be ordered entities, even works of art, and make people happier by providing them with aesthetic and artistic experiences – precisely thanks to composition. Composition, which can already be seen on the mystical cover of the book²,

turns chaos into cosmos, and prosaically - turns spatial disharmony into spatial harmony. Thanks to composition – regardless of whether it is composed of natural or man-made, cultural forms – the space within an observer’s perception shifts into a harmonious landscape, an image of a land.

The author, excellently familiar with and experiencing harmonious composition, starting from music [Beethoven], which presents the art of composition in its purest and most ideal form, similarly to good poetry, which the author also appreciates [Auden], is a person which can pragmatically link, to an exceptional degree, the practical and fiscal values of design and planning, while simultaneously acknowledging higher values, with composition and beauty, the Vitruvian *venustas*, at the helm.

The Enlightenment concept of *erhaben* (Ger.), *wzniosły* (Pol.), *sublime*, discovered and introduced simultaneously, though independently by two grand humanists – the German Immanuel Kant (*1724) and the Irishman Edmund Burke (*1729). The term describes a strong emotional experience at the sight of an extraordinary landscape, one that is stirring, but perceived without fear.

For the time being, we can assume – not only due to the jubilant number 10, but also because of merit – that the newest book by Aleksander Böhm is his *Summa Spatiae* (from the Latin word *spatium* – space) analogous to *Summa Theologiae* by St. Thomas Aquinas and *Summa Technologiae* by Stanisław Lem [also the favourite of Aleksander Böhm as the reader]. It is by analysing the matter of his successive books by tracing their titles, reading

¹ *Vide*: 1. Böhm, Aleksander. 1981. *O budowie i synergii wnętrza urbanistycznych*. Kraków: Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej. 2. Böhm, Aleksander. 1994. *Architektura krajobrazu – jej początki i rozwój*. Kraków: Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej. 3.4.5.6.7. Böhm, Aleksander; Zachariasz Agata. 1997 – tom piąty w druku. *Landscape architecture and art of gardening. The illustrated English-Polish dictionary. Architektura krajobrazu i sztuka ogrodowa: ilustrowany słownik angielsko-polski*. Warszawa: Ośrodek Ochrony Zabytkowego Krajobrazu – Narodowa Instytucja Kultury. 8. Böhm, Aleksander. 1998, drugie wydanie 2004. *„Wnętrze” w kompozycji krajobrazu*. Kraków: Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej. 9. Böhm, Aleksander. 2007. *Planowanie przestrzenne dla architektów krajobrazu: o czynniku kompozycji*. Kraków: Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej. 10. Böhm, Aleksander. 2016. *O czynniku kompozycji w planowaniu przestrzeni*. Kraków: Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej.

² The illustration on the cover is also the ending of the book, with number 296.

their content and understanding the mission that is being given to the readers, we can state that the subject of this book is urban design, while its object – the shaping of its interiors; the subject of books no. 2– no. 9 is landscape architecture in various perspectives, although book no. 9 has a perspective focused on the landscape. Book no. 10 has an analogous perspective, however, the main difference being that its object is space; thus it is a universal scale, as wide as it can possibly be in terms of composition (both real, like the frontage of a street, a plan of a city; or imagined, like the aforementioned constellation on the cover mentioned).

The author himself most clearly describes the justification of the need for a new, wider perspective of the subject of research and the scale of his mission. “In the period of 10 years which have passed since the publication of the handbook *“Planowanie przestrzenne dla architektów krajobrazi – o czynniku kompozycji”*, in the field outlined at that time in the title – against a backdrop of permanent elements – new phenomena have emerged. We observe them in the spatial, as well as in the social environment. In the work of a planner, the disparity between rational and creative designs and propositions which are socially acceptable is becoming more and more clear. Thus, between the designer and society – in this field as well – there arises something, which Jean-François Lyotard calls *le differend* – “a dispute”³. Its scale and course are largely dependent on the level of social capital.

Technology allows us to record the qualities of a landscape with more and more precision and speed, but does not aid us in answering the basic question in terms of evaluating composition: about the aesthetic quality of a view.

Beauty is born between the work of its creator and the eye of its observer – in an atmosphere of emotion and not mathematics. This process is still not fully understood and art still has its secrets – thank God! Thus, the normative “protection of beauty” shifts in the direction of protecting historical monuments, the value of which is, admittedly, easier to measure – but remarks such as “unique”, “authentic”, “oldest”, speak not of “beauty” and one cannot find it in conservation registries. Furthermore, “protection” – in planning – is not enough! The rules of planning and construction prove to be equally powerless in creating compositional value, and the

decisions which are made on their basis regarding spatial harmony are more and more often based on administrative requirements, which are becoming exceedingly detached from the core of the matter.

As a consequence, “beauty” in the surroundings of people – in a time of democracy and the free market – has found itself on the uncertain grounds of populism and commerce. At times we can even compare it to the awareness of the participant of a spectacle, *which is most often forged blindly, in the darkness of the most utter ignorance, as the sum total of the action of the cynical calculation of the producer and the naive readiness of the spectator*⁴. A separate problem is the process of reorientation in the interest of real space – which occurs in parallel to “fluid post-modernity”⁵ – in the direction of the easy and quick satisfying of one’s aesthetic needs in the ephemeral virtual space.

The dynamics of these phenomena lead at times to a diagnosis, that we are dealing with a crisis of “real space” – and this begets the need to search for a means to avert it. The concept of the “culturation of planning”⁶ can be seen as one of such means. These were the impulses for the writing of a new handbook, bearing the title *O czynniku kompozycji w planowaniu przestrzeni*. Composition has taken the lead in the text, and landscape architecture has been placed within a wider background of spatial planning, which integrates numerous disciplines. The goals remained unchanged: piecing together the fragments of information available in the Web and shaping the view of the heart of the matter.”⁷

We can paraphrase, that the modern version of *Traktat o dobrej robocie*⁸ (Treatise on Good Work in English – transl. note) that is being reviewed herein, that is – Aleksander Böhm’s constructive struggle for values, has been appreciated by the publishing reviewer of this book, the honoured urbanist, professor Zygmunt Ziobrowski⁹. He brought up an interesting analogy between the modern cult of technology in

³ Lyotard Jean-François, 1984. *Answering the Question: What is Postmodernism?*, [in:] *The Post-modern Condition: A Report on Knowledge*. Minneapolis, University of Minnesota.

⁴ Płażewski Jerzy, 1961. *Język filmu*, Warszawa. Wydawnictwa Artystyczne i Filmowe WAI F.

⁵ Bauman Zygmunt, 2000. *Ponowoczesność jako źródło cierpień*, Warszawa: SiC!.

⁶ Young Greg, 2008. *Reshaping Planning with Culture*. Oxford: Ashgate.

⁷ Böhm Aleksander, 2016. 1.1. Wprowadzenie, [in:] *O czynniku kompozycji*, op. cit.

⁸ Paraphrasing the title, vide: Kotarbiński Tadeusz, 1955. *Traktat o dobrej robocie*. Wrocław, Ossolineum, Zakład Narodowy Imienia Ossolińskich.

⁹ Ziobrowski Zygmunt, 2015. Publishing review of the typescript of the book: Böhm Aleksander, 2016. *O czynniku kompozycji w planowaniu przestrzeni*. Kraków, Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej.

planning, which serves for analysing and programming, but that is devoid of the creation of beauty, and the classic quote by the French scholar Jules Henri Poincaré (1854–1912): “*Science is built up of facts, as a house is built of stones; but an accumulation of facts is no more a science than a heap of stones is a house*”¹⁰.

The value of this quote has been reflected on by the reviewer to two important ideas contained within the book: about the danger associated with transferring attention and emotion from real space unto virtual space, as well as on the need for a cultururation of planning: “The successive problem that the author has identified is “the process of the reorientation of interest in real space in the direction of easily and quickly satisfying one’s aesthetic needs in ephemeral virtual space”, which, according to the Author, can lead to a crisis in real space. The Author hopes that one of the means of averting it could be the *cultururation of planning*. This is also what was sought by Umberto Eco, who came to the conclusion that “*culture is the sole instrument which makes knowledge cease to be a useless pile of trash*”¹¹. Another important and pessimistic quote by Umberto Eco comes to mind: “*in an era of the fall of humanist culture, an open work turns into an empty work*”¹². In the context at hand, we can also mention an interesting lecture delivered by the controversial, yet outstanding economist, Grzegorz Kołodko¹³ on the subject of the latest tendencies preferred by the elite in the economic theory in the US; it is post-liberal economy, based on high values.

The book impresses us with the wealth of its narrative material – both textual and illustrative – as much as it does with its substantive, intellectual and missionary quality. It is a result - apart from the evident free will in the selection of examples by the

author - as well as a methodical fact, causing the author to establish a boundless territorial range, thus having “cases” on a global scale, as well as a limitless temporal scope – the entirety of the history of human construction. In the face of such endless theoretical openness on behalf of the author, the fascinating qualitative, practical selection – of specific, preferred, most important places and spatial events: composed or not - seems obvious. Ergo: the book contains 345 pages of dense, intellectually refined and persuasive text with illustrations, with a lingual narration bearing the author’s unique, communicative, direct and unpretentious volubility, an attractiveness of phrase that does not shy away from paradox and surprise for the reader, despite its “iron” precision of science. There are 296 numbered illustrations, although, in fact, 574 graphical files were reproduced, many of which are composed from a number of drawings; thus, when properly counting, we would end up with a mind-boggling number of illustrations, larger by at least a couple hundred. Thankfully, despite the miniaturisation of the format of the illustrations, they are perfectly legible thanks to the excellent performance by Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej in terms of typographic quality. The number and selection of illustrations and their precise placement within the text make the dense, suspenseful and attention focusing and thought-provoking narrative altogether light and pleasant. Despite making countless references – which are as colourful as in a kaleidoscope (both literally and figuratively) – regarding time periods, dating, places and examples, the text keeps the reader on track in a state of awareness of the fact that the composition of space – as a higher value (cf. scheme – Maslow’s pyramid, the penultimate illustration, no. 295) – orders houses, streets, cities, lands and the world; and vice-versa: non-composition is the cause of the ruin of values and “puts us in danger of going wild”. We can easily refer this to the current situation in regards to spatial planning in Poland, as well as other negative situations in shaping space, not only in Poland. This new, excellent book by Aleksander Böhm, directed to all people of good will, especially to young planners, designers and scholars, is an important step in improving this situation.

¹⁰ https://pl.wikiquote.org/wiki/Henri_Poincar%C3%A9.

¹¹ Eco Umberto, 2008. *Dzielo otwarte. Forma i nieokreśloność w poetykach współczesnych*. Warszawa, W.A.B.

¹² Eco Umberto, 2011. *Cmentarz w Pradze*. Warszawa, Oficyna Literacka Noir sur Blanc.

¹³ Kołodko Grzegorz, 2016. 10 October. Inaugural lecture. Kraków, Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza-Modrzejewskiego.